

مقاله پژوهشی - فصلنامه علمی رہبانیات

سال هفدهم، شماره ۶۴، پاییز ۱۴۰۲

صفحه ۲۱۵ تا ۲۳۶

شناسایی عوامل موثر بر شفافیت در بخش دولتی با استفاده از تحلیل مضمون

غلامرضا جلالیان / دانشجوی دکتری مدیریت دولتی، گروه مدیریت، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد سیرجان، سیرجان،
ایران. Gh.jalalian@gmail.com

علی یعقوبی پور / استادیار، گروه مدیریت، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد سیرجان، سیرجان، ایران. (نویسنده مسئول)
yaghoubipoor@yahoo.com

محمد منتظری / استادیار، گروه مدیریت، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران. Montazer56@pnu.ac.ir

چکیده

امروزه شفافیت بستری نظارتی است که حس دیده شدن از سوی عموم مردم را به وجود می آورد. با پدید آمدن این حس، مسئولان رفتارشان را تغییر می دهند و در نتیجه انحرافات و فساد در عرصه حکمرانی کاهش می یابد. لذا هدف از این تحقیق، شناسایی عوامل موثر بر شفافیت در بخش دولتی می باشد. پژوهش حاضر از لحاظ هدف بنیادی و از لحاظ ماهیت و روش، توصیفی-تحلیلی بوده که، مبتنی بر رویکرد اکتشافی است. پس از انجام مطالعات کتابخانه ای و ادبیات موضوع و نیز مصاحبه با ۲۳ نفر از اساتید، مدیران و متخصصان اجرایی در سازمانهای دولتی، باروش تحلیل مضمون تعداد ۱۳ عامل موثر شفافیت بر بخش دولتی به دست آمد. براساس نتایج این پژوهش، شاخص های عدم تمایل به شفافیت در نهادهای حاکمیتی، بالا رفتن و سطح سواد رسانه ای جامعه، مطالبه گری در سطح عمومی جامعه، تعهد و تقید مسئولین به مبانی دینی و انقلابی، استقرار دولت الکترونیک، جدیت در اجرای قوانین مرتبط با شفافیت، گسترش روز افزون اینترنت و رسانه های جمعی، الزام ثبت اطلاعات در سامانه های ملی، نظارت موثر سازمانهای مسئول (سازمان بازرسی، دیوان محاسبات و...)، تغییر رویکردهای آموزشی در بلند مدت، تشکیل احزاب قوی و حمایت از آنها، ناکارآمدی های ناشی از عدم شفافیت و حمایت از رسانه ها و جریان آزاد اطلاعات به عنوان عوامل موثر بر شفافیت در بخش دولتی با استفاده از تحلیل مضمون شناسایی گردیدند.

کلیدواژه: شفافیت، بخش دولتی، نظارت اثربخش، جریان آزاد اطلاعات، تحلیل مضمون

تاریخ تایید: ۱۴۰۲/۷/۱

تاریخ دریافت ۱۴۰۲/۰۲/۲۰

مقدمه

فقدان شفافیت در عملیات دولتی و فرآیندهای تصمیم‌گیری اغلب با رسوایی‌های مربوط به فساد مثل تصمیم‌گیری ضعیف، عدم پاسخگویی مقامات دولتی و حکمرانی ناکارآمد سازمان‌های دولتی مرتبط است. شفافیت اغلب به عنوان یکی از شرایط حیاتی برای حکمرانی خوب و مکانیزمی ضروری برای ایجاد توازن قدرت بین دولت و مردم در نظر گرفته می‌شود. شفافیت احتمال کشف تخلفات، افشای سوء استفاده از قدرت و بررسی دقیق فعالیت‌ها را افزایش می‌دهد. اگرچه درک شهودی آن آسان است، اما تعریف شفافیت دشوار است و حتی درک آن دشوارتر نیز می‌باشد. تعاریف و مفهوم‌سازی‌های مختلف شفافیت بر جنبه‌های مختلف تأکید دارند و انتظارات متفاوتی را نسبت به این مفهوم تدوین می‌کنند. موارد اخیر شامل بهبود پاسخگویی، حکمرانی خوب، تصمیم‌گیری بهتر و فساد کمتر می‌باشد (ماتیوس، ۲۰۲۱).

دولت‌های دموکراتیک مشروعیت خود را با پاسخ به خواسته‌ها برای حل مشکلات اجتماعی حفظ می‌کنند، بنابراین به طور مستمر سیاست‌ها، برنامه‌ها و قوانین اداری جدید را اتخاذ و اجرا می‌کنند. یکی از پیامدهای احتمالی این پاسخ دهی دموکراتیک، انباشت سیاست و رشد قوانین است، در نتیجه منابع اداری بیش از حد بارگذاری می‌شود و در نهایت، اجرای سیاست‌ها را مختل می‌کند (لورنسه، ۲۰۲۲).

مقایسه عملکرد سیاست‌های دولت در حوزه‌های قضایی مختلف نه تنها به شناسایی شیوه‌ها و شکاف‌های بهتر در اجرا یا انطباق کمک می‌کند، بلکه به شدت به تعهدات سیاسی انگیزه می‌دهد (کلی و سیمونز، ۲۰۲۰). سیاست‌های شفافیت و آزادی اطلاعات از این قاعده مستثنی نیستند. تحقیقات علمی در مورد آزادی اطلاعات نشان داده است که ارزیابی‌های حقوقی مقایسه‌ای می‌تواند تأثیر مثبتی بر قدرت قوانین داشته باشد (برلینر، ۲۰۱۵).

¹ Matheus

² Lourenço

³ Kelley & Simmons

⁴ Berliner

بسیاری از دولت‌ها تحت فشار برای مبارزه با فساد، پاسخگویی مقامات دولتی و ایجاد اعتماد با شهروندان، به دنبال شفافیت بیشتر هستند. آنها داده‌های مربوط به عملیات داخلی خود را منتشر می‌کنند، فرآیندهای تصمیم‌گیری را بیرونی می‌کنند، خطوط استعلام دیجیتال را برای مقامات دولتی ایجاد می‌کنند و سایر اشکال شفافیت را با استفاده از ابزارهای دیجیتال به کار می‌گیرند. علیرغم وجود بسیاری از ابزارهای دیجیتال افزایش دهنده شفافیت، کنار هم قرار دادن چنین ابزارهایی برای دستیابی به سطح مطلوب شفافیت، برای طراحی کل سیستم‌های دولتی برای شفافیت، همچنان چالش برانگیز است. اصول طراحی و سایر راهنماهای طراحی در این زمینه وجود ندارد. هدف این مقاله پر کردن این شکاف است (ماتیوس^۱؛ ۲۰۲۱).

از طرفی هر کشور و جامعه‌ای برای حفظ و حدود و بقاء حاکمیت خود به ابزارها و اهرم‌هایی نیرومندی نیاز دارد که یکی از مهم‌ترین بازوان اجرایی این حاکمیت، سازمان‌ها و نهادهای دولتی می‌باشند که با هدف خدمت‌رسانی به احاد جامعه تاسیس و به عنوان مجریان منویات حکومتی و رابط بین مردم و عناصر حاکمیتی محسوب شده و با اعتماد و اتکا به این نهادها می‌توان اجرای طرح‌ها و اهداف راهبردی نظام حاکمیتی را انتظار داشت. سازمان‌ها در این عصر متغیر با توجه به تغییر و تحولاتی که در اثر مهارت‌ها، توانایی‌ها و رقبا و فناوری ایجاد شده، اجازه مدیریت به شکل سنتی را ندارند (کارت^۲ و همکاران، ۲۰۱۳). و برای ماندگاری در عصر متلاطم و پر آشوب حاضر، نیازمند اندیشه‌های نو و نظریه‌های بدیع و تازه هستند. افکار و ایده‌های جدید مانند روحی در کالبد سازمان دمیده می‌شوند و سازمان را در برابر طوفان‌های سهمگین حفظ می‌کند (فرج‌وند، ۱۳۹۶). وقوع تغییر و تحولات فناورانه و مرز گستری علم و دانش، موجب به چالش کشیدن کلیه ساختارها، نهادها و کارکردهای اداره عمومی جامعه گردیده و سازمان‌ها برای بقا در چنین شرایطی نیازمند ابداع ساختارهای تازه و طراحی استراتژی‌های جدید می‌باشند. یکی از ابزارهایی که سازمان‌ها را در تامین اهداف یاری می‌کند، شفاف‌سازی است (درویش و عظیمی، ۱۳۹۵)، که می‌تواند نقش موثری در بهبود و توسعه امور داشته باشد. از این رو، شفاف‌سازی یک جزء لازم در مدیریت دولتی محسوب می‌گردد.

¹ Matheus

² Carter

افزایش شفافیت در اقدامات سازمان ها و نهادهای دولتی منجر به بالا رفتن سطح اعتماد مردم، فزونی سطح مشارکت عمومی، استحکام مشروعیت و مقبولیت نهادهای دولتی و زمینه ساز شکل گیری سرمایه اجتماعی را فراهم می نماید. چنین روندی مستلزم ایجاد اعتماد مردم به نهادها و سازمان های دولتی است که وحدت را در سیستم های اجتماعی، چنین روندی مستلزم ایجاد اعتماد مردم به نهادها و سازمان های دولتی است که وحدت را در سیستم های اجتماعی، ایجاد و حفظ کرده و ارزش های دموکراتیک را پرورش می دهد و بی توجهی به این موضوع می تواند اداره امور دولتی را با شکست و ناکامی و در نهایت نظام حاکم را با بحران مشروعیت روبرو سازد (دیهم پور و همکاران، ۱۳۹۷).

با توجه به مطالب گفته شده نقش شفافیت در بقای هر سازمان و دولتی قابل انکار نیست. شفافیت سازمانی هدفی نیست که بتوان با چند دستورالعمل ساده و یا الزامات سازمانی به آن دست یافت. از همین رو، لازم است تا استقرار مناسب شفافیت سازمانی و کاهش ریسک فساد را مسئله ای چند وجهی و پیچیده قلمداد کنیم. به همین سبب، توجه به استقرار و جاری سازی شفافیت باید در همه ابعاد سازمان و به عنوان ملاحظه های جدی در طراحی آن مد نظر باشد. سازمان ها برای اجرای استراتژی ها و دستیابی به اهداف به طور مستمر طراحی، ایجاد و اصلاح می شود. حال اینکه عوامل موثر بر شفافیت در بخش دولتی چگونه می تواند به جاری شدن شفافیت در این سازمانها کمک کنند و مسئله پیچیده استقرار شفافیت را به اجزایی ساده تر و سهل الوصول تر تبدیل نمایند، مورد بحث این مقاله می باشد.

مبانی نظری پژوهش

مفهوم شفافیت

شفافیت در ساده ترین تعریف مترادف با گشودگی در نظر گرفته می شود. و بیانگر اطمینان از باز بودن درون سازمان است به گونه ای که، کارکنان بتوانند رفتارها را به درستی تغییر دهند یا اصلاح کنند (اشناکنبرگ و تاملیسون؛ ۲۰۱۴). در اصطلاح، استعمال شفافیت در مورد اطلاعات، داده ها و رویه ها به معنای آشکار بودن و در دسترس بودن آن ها جهت بررسی و نظارت بر آن ها است. شفافیت سازمانی، متضاد اختفا و پنهان کاری است و از منظر بسیاری از محققین شفافیت پیش نیاز عملکرد امور سازمانی است. و در

¹ Schnackenberg, A. K. & Tomlinson

دنیای امروز به دلایل زیر یک مزیت رقابتی به شمار می رود: الف) تغییر نقش های سازمانی از حالت بوروکراتیک و مدل های کنترل و فرماندهی به سیستم های نظارتی و سرپرستی، ب) آگاهی بیشتر کارمندان از حقوق فردی، ج) بیشتر شدن علاقه و اشتیاق سازمان ها در جهت ارتقاء مدیریت کیفیت همچنین تبادل دانش و اطلاعات (بلومبرگ و ساندن، ۲۰۰۸). باید توجه داشت از آن جا که ماهیت و ذات شفافیت بستگی به نگرش و دیدگاه افراد دارد، سازمان ها باید شناخت کاملی از ذی نفعان متعدد خود، علایق و تمایلات آن ها داشته باشند (نلسن و مدسن، ۲۰۰۹). غالباً انتظار می رود که شفافیت سازمانی دارای پیامدهای مثبتی از قبیل کمک به انتخاب آگاهانه، ارزیابی عملکرد بهتر، افزایش رقابت و ارتقای تصمیم گیری، مشارکت بیشتر کارمندان، ایجاد اعتماد نسبت به مدیریت سازمان، افزایش خلاقیت، یادگیری از خطاها و اشتباهات، بهبود عملکرد، افزایش رضایت، کاهش مخرب کارمندان و افزایش شفافیت و وضوح نقش داشته باشند (دیهم پور، ۱۳۹۸).

انواع اطلاعات شفاف سازی شده در سازمان ها

مطالعات متعدد برنامه های کاربردی در کشورهای در حال توسعه حاکی از تاثیر آن بر شفاف سازی و کاهش فساد است. در بسیاری از دولت ها بخش هایی مانند، گمرک، مالیات بر درآمد، مالیات بر فروش، مالیات بر اموال که یک اینترفیس و ربط بزرگ با شهروندان و کسب و کار است و تصور می شود، زمینه و قابلیت فساد را داشته باشد. به عنوان بخش های برخط و آنلاین انتخاب شده اند. جدول زیر سه نوع از اطلاعات را که می تواند از طریق برنامه های کاربردی دولت، شفافیت چشمگیرتری فراهم کند، نشان می دهد (عبدالهی و توکلی جوشقانی، ۱۳۹۳).

¹ Blomgren, m. & Sunde'n

² Nielsen, C. & Madsen

جدول ۱: انواع اطلاعات شفاف ساز شده در سازمان های دولتی دنیا (باتنجر، ۲۰۰۳)

مزایای ناشی از شفاف سازی اطلاعات	انواع اطلاعات شفاف سازی شده
منجر شدن به استانداردسازی، روش های ارائه خدمات، کاهش زمان خدمت رسانی به شهروندان، کاهش حجم مستندات کاغذی	قوانین و روش های کنترل کردن خدمات، مسئولیت مقامات دولتی برای انجام وظایف گوناگون، منشور شهروندی
قابلیت کشف فساد، بهبود پاسخگویی	اطلاعات در مورد تصمیمات و اقدامات کارگزاران دولتی، نتیجه و روند آن ها برای مثال، اعطای مجوزها و قراردادهای، تخصیص منابع
فراهم آوردن زمینه دست کاری برای تبادل رشوه و فساد	داده ها و اطلاعات نهادهای دولتی، اسناد زمین، نظرات در مورد درخواست برای مجوزها، ورود کالا، وضعیت پرداخت مالیات
مشارکت مدنی در حکومت پاسخگویی بیشتر	اطلاعات در مورد عملکرد اقتصاد: اشتغال آماری، تجارت شاخص عملکرد ادارات دولتی
نوعی مجازات برای ارتکاب به فساد از طریق قرار گرفتن در معرض دید عموم	اسامی شهروندان با وام های بزرگ، مالیات، کارمندان دولت تحت بررسی یا محکوم، شاخص فساد، عملکرد سازمان های تحقیق و بررسی
ایجاد مانع برای فساد از طریق ایجاد ترس از افشا و قرار گرفتن در معرض دید عموم	افشای دارایی ها بر درآمد، مشخصات کاندیداهای انتخابات، نمایندگان منتخب، وزیران و کارمندان دولت

ادبیات و پیشینه تحقیق

تحقیقات انجام شده در داخل کشور

حسینی عقدایی و همکاران (۱۴۰۱) به بررسی عوامل اجتماعی و سیاسی موثر بر شفافیت مالی در سازمانهای دولتی پرداختند و دریافته متغیرهای فرهنگ و تعهد سازمانی، سرعت و دقت در رسیدگی و اعمال مجازات و تشویق جهت افزایش شفافیت در رتبه های اول و سوم تاثیر گذار بر شفافیت مالی در تحلیل محتوی می باشند. ارائه عوامل موثر بر شفافیت مالی در شهرداری ها موجب بهبود سطح پاسخگویی این نهاد و بهره گیری از آنها در جهت ایجاد قوانین و مقررات در راستای افزایش شفافیت می گردد همچنین این پژوهش اولین پژوهش در این زمینه برای نهادهای عمومی و شهرداری ها در یافتن عوامل سیاسی و سازمانی موثر بر شفافیت مالی می باشد که به غنای ادبیات تحقیق نیز کمک می نماید.

فراهانی و همکاران (۱۴۰۱) در پژوهشی با عنوان مطالعه تطبیقی سازوکارهای تضمین شفافیت در شرکت های دولتی، دریافته ضمن احصای اصول حاکم بر تحقق شفافیت اداری و مالی این شرکت ها از جمله «استقرار مناسب ترین شیوه های پاسخگویی»، «اعمال

¹ Bhatnagar

شفافیت سازمانی»، «مشارکت با ذینفعان در برنامه‌های مبارزه با فساد» و «تأمین شفافیت در ارتباط با مالکیت شرکت‌ها»، تحقق عملی آن در کشورهای جهان را ذیل چهار الگوی «ارائه‌ی گزارش جامع سالانه»، «ایجاد فرآیند حسابرسی داخلی»، «انتشار اطلاعات» و «درج بودجه شرکت‌های دولتی در قانون بودجه» مورد بررسی قرار داده و خلأهای نظام حقوقی داخلی در این باره را نمایان ساخته است.

قهرمان و وضعی (۱۴۰۱) در پژوهشی با عنوان شفافیت سیاسی و راهکارهای ارتقای مشارکت مردمی در جمهوری اسلامی دریافتند اصل شفافیت، می‌تواند در سه دسته‌ی سیاسی و حقوقی، ساختاری و فنی، و فرهنگی و اجتماعی، پاسخی مناسب به آسیب‌ها در حوزه شفافیت سیاسی و راهکارهای ارتقای مشارکت مردمی ارائه شود.

معین و همکاران (۱۴۰۰) در پژوهشی با عنوان طراحی مدل شفافیت سازمانی با رویکرد ارتقای سلامت سازمانی در دانشگاه علوم پزشکی زاهدان، نشان دادند که ۱۴ بعد شفافیت سازمانی بر ارتقای سلامت سازمانی در دانشگاه علوم پزشکی زاهدان به این ترتیب تاثیرگذار هستند: بعد «مدیریت اطلاعات» (۰,۱۸۷)، بعد «شفاف سازی» (۰,۱۸۶)، بعد «نبود پنهان کاری» (۰,۱۵۹)، بعد «آموزه‌های دینی و معنوی» (۰,۱۳۹)، بعد «کنترل سازمانی» (۰,۰۹۸)، بعد «اعتماد و نظارت پذیری» (۰,۰۸۴)، بعد «پاسخگویی سازمانی» (۰,۰۸۰)، بعد «مدیریت منابع انسانی» (۰,۰۷۹)، بعد «فرهنگ سازی» (۰,۰۶۸)، بعد «اتوماسیون اداری» (۰,۰۶۳)، بعد «سوت زنی سازمانی» (۰,۰۵۳)، بعد «مشارکت» (۰,۰۴۷)، بعد «فناوری اطلاعات» (۰,۰۴۱) و بعد «مسئولیت پذیری» (۰,۰۲۶). لذا با توجه به این موارد پیشنهاد دادند که، مدیران ارشد دانشگاه علوم پزشکی زاهدان برای دستیابی به پیامدهای این پژوهش، هدف گذاری انجام دهند؛ برای مثال از مهم‌ترین و کارآمدترین ابزار شفافیت یعنی فناوری‌های جدید ارتباطی و اطلاعاتی در تمام فرایندهای سازمان استفاده شود.

عبدالحسین زاده (۱۳۹۹)، در پژوهشی به "بررسی تبیین مفهوم شفافیت و کاربرد آن در عرصه حکمرانی و اداره امور دولتی" پرداخته است. او دریافت که رویکرد نوین و جدید شفافیت مطمئن‌ترین، موفق‌ترین، ساده‌ترین، کم‌هزینه‌ترین روش برای افزایش کارآیی دولت، به اندازه‌سازی قامت دولت، افزایش تعامل مردم و دولت و مشارکت عمومی، و مبارزه با فساد و... است.

بهمین و همکاران (۱۳۹۹)، در پژوهشی به "طراحی الگوی ارتقاء شفافیت اقتصادی در ایران" پرداختند. بر اساس یافته‌های این پژوهش، الگوی حکمرانی مطلوب برای ارتقاء

شفافیت اقتصادی در ایران مبتنی بر حکمرانی شبکه ای با ۹ مقوله اصلی و ۲۴ مقوله فرعی سیاستی ارائه گردید. این ابعاد شامل: یکپارچگی هوشمند، افزایش مشارکت، نتیجه گرایی با محوریت ارزش های عمومی، افزایش انعطاف پذیری، نظارت و تعادل، شفافیت اجرایی، شهروندمداری، کارایی و اثربخشی و توانمندسازی می باشند.

تحقیقات انجام شده در خارج از کشور

لورنسه (۲۰۲۲) در پژوهشی با عنوان شفافیت دولت: نظارت بر انباشت سیاست عمومی و اضافه بار اداری، هدف پژوهش اکتشافی خود را دو مورد عنوان کرد. اول، تحلیل رابطه بین شفافیت دولت و انباشت سیاست. دوم، ایجاد یک چارچوب شفافیت دولتی با هدف نظارت بر انباشت خط مشی عمومی است که یکی از پیامدهای اصلی آن، اضافه بار اداری است.

میچنر^۱ و همکاران (۲۰۲۱) تحقیقی با عنوان دولت ها چقدر قوانین شفافیت خود را رعایت می کنند؟ دریافت که، گردآوری داده ها در مورد الگوهای ارزیابی و انطباق بخش عمومی با قوانین شفافیت، افزایش انطباق ملایمی در طول زمان، انطباق بسیار کم با انطباق شفافیت غیرفعال (یعنی پاسخ های دولتی به درخواست های شهروندان) در سطوح محلی نسبت به ملی دولت، و امتیازات انطباق به طور قابل توجهی زمانی که سازمان های نظارتی دولتی به عنوان ارزیاب عمل می کنند. همچنین دریافتند که ارزیابان بیشتر بر شفافیت فعال (یعنی افشای مبتنی بر وب سایت) تمرکز دارند تا شفافیت منفعلانه، (بیشتر بر روی دولت های سطح ملی تا دولت های محلی)، و عمدتاً بر روی قوه مجریه به جای قوه مقننه یا قضاییه تمرکز می کنند. تحلیل های متنی نشان می دهد که آموزش و پرورش، با سیاست های مالی و خدمات اجتماعی در اولویت بعدی قرار دارند. در ارائه اولین ارزیابی فراملی در مقیاس بزرگ از انطباق با شفافیت، مطالعه حاضر روندهایی را در اثربخشی رژیم های شفافیت و الگوهای ارزیابی شفافیت در سراسر آمریکای لاتین نشان می دهد.

ماتیوس و همکاران (۲۰۲۱)، در تحقیقی با عنوان اصول طراحی برای ایجاد شفافیت دیجیتال در دولت، مجموعه ای از موانع برای شفافیت دیجیتال در دولت را شناسایی کرده و ۱۶ اصل طراحی را برای غلبه بر چنین موانعی تعریف نمودند. این اصول را با استفاده از سه مطالعه موردی از کشورهای مختلف ارزیابی شد. برخی از اصول برای پروژه ها، برخی

^۱ Michener

دیگر برای سیستم ها و برخی دیگر برای کل سازمان ها اعمال می شوند. برای دستیابی به شفافیت دیجیتال، قبل از ایجاد و استقرار راه حل های دیجیتال، سازمان های دولتی باید مبانی فن آوری و نهادی را ایجاد کنند و از چنین پایه هایی برای سازماندهی خود برای شفافیت استفاده کنند. اصول طراحی پیشنهادی می تواند به توسعه و به کارگیری چنین پایه هایی کمک می کند.

سبانی (۲۰۲۱) به بررسی تأثیر شفافیت بر پذیرش دولت الکترونیک در اندونزی پرداخت. یافته های وی نشان داد که انتظار عملکرد، امید به تلاش، تأثیر اجتماعی، شرایط تسهیل کننده و شفافیت عوامل حیاتی برای ارزیابی پذیرش شهروندان از دولت الکترونیک در اندونزی هستند. علاوه بر این، شفافیت قوی ترین عاملی است که بر تصمیم شهروندان اندونزیایی برای اتخاذ دولت الکترونیک تأثیر می گذارد. این اولین مطالعه ای است که مدل UTAUT را با شفافیت برای ارزیابی پذیرش دولت الکترونیک از دیدگاه شهروندان اندونزی گسترش داده و اعتبار تجربی می دهد. این نشان می دهد که چگونه عامل شفافیت می تواند برای درک بهتر پذیرش دولت الکترونیک در چنین زمینه ای گنجانده شود.

نتیجه گیری از پیشینه تحقیق و نوآوری پژوهش

مطالعه پیشینه داخلی و خارجی عوامل موثر بر شفافیت در بخش دولتی مبین این واقعیت است که تعداد عوامل شناسایی شده محدود بصورت کلی می باشد. لیکن بدلیل محدودیت در تعداد خبرگان و تعمیم پذیری بسیار کم که از ویژگیهای تحقیقات کیفی است (ایمان و غفاری نسب، ۱۳۹۱). برای شناسایی تمامی ابعاد باید بررسیهای بیشتری صورت پذیرد که در این راستا این پژوهش نیز در بخش دیگری از بدنه دولت به اینکار اقدام نمودند که برای بسیاری از شاخص های شناسایی شده پیشینه ای یافت نگردید بنابراین پژوهشگر برای توسعه علم و استفاده دولت از نتایج این پژوهش اقدام به انتشار نتایج نمود که امید گامی در جهت ارتقاء شفافیت در بخش دولتی برداشته باشد.

روش پژوهش

این پژوهش از نظر هدف، پژوهشی توسعه ای، از نظر ماهیت توصیفی-تحلیلی بوده و از بعد روش شناسی در دسته پژوهشهای کیفی قرار می گیرد. جمع اوری و تحلیل دادهها با استفاده از روش تحلیل مضمون صورت پذیرفت. فراگرد تحلیل مضمون زمانی شروع می-

شود که تحلیل گر الگوهای معنی و موضوعاتی که جذابیت بالقوه دارند را مورد نظر قرار می‌دهد. این تحلیل شامل یک رفت و برگشت مستمر بین مجموعه داده‌ها و خلاصه‌های کدگذاری شده، و تحلیل داده‌هایی است که به وجود می‌آیند. نگارش تحلیل از همان مرحله اول شروع می‌شود. به طور کلی هیچ راه منحصر به فردی برای شروع مطالعه در مورد تحلیل مضمون وجود ندارد (براون و کلارک، ۲۰۰۶: ۸۶).

جامعه آماری در این پژوهش شامل متخصصان و خبرگان حوزه شفافیت بخش دولتی به ویژه از اساتید، مدیران و متخصصان اجرایی در سازمانهای دولتی می‌باشد. از این جامعه، نمونه آماری مشارکت کننده در پژوهش متشکل از ۲۳ نفر به عنوان پانل پژوهش، مورد مصاحبه قرار گرفتند. نتایج این پژوهش در قالب شش گام قابل تبیین هستند. جامعه آماری در این پژوهش شامل اساتید، مدیران و متخصصان اجرایی در سازمانهای دولتی می‌باشند. از این جامعه، نمونه آماری مشارکت کننده در پژوهش متشکل از ۲۳ نفر به عنوان پانل پژوهش، بصورت نمونه گیری هدفمند مورد مصاحبه قرار گرفتند. از این تعداد ۹۰ درصد مرد و ۱۰ درصد زن بوده‌اند. ۲۰ درصد بین ۴۰ تا ۵۰ سال داشتند، ۵۵ درصد بین ۵۱ تا ۶۰ سال و ۲۵ درصد بالای ۶۰ سال بودند همچنین میزان تحصیلات آنها بدین شرح می‌باشد: ۱۵ درصد دانشجوی کارشناسی ارشد، ۴۰ درصد کارشناسی کارشناسی ارشد و ۴۵ درصد دکتری بودند. قابل ذکر است که از نفر شانزدهم اشباع نظری مصاحبه‌ها شروع گردید و با نفر بیست و سوم به اشباع کامل رسید. در ادامه با توجه به مبانی نظری و اهداف بیان شده برای پژوهش، سوالات مصاحبه آماده گردیده و پس از تایید استاد محترم راهنما در اختیار خبرگان تحقیق قرار گرفت. و ۱۳ شاخص اصلی با تحلیل مضمون و با استفاده از نرم افزار Maxqda2020 شناسایی گردید.

یافته‌ها

در پاسخ به سوال پژوهش که عبارت بود از اینکه، عوامل موثر بر شفافیت در بخش دولتی کدام‌اند؟ متن پیاده شده از مصاحبه با تعدادی از خبرگان و اساتید، پس از مطالعه بادقت و چندباره آن، خلاصه شده و کلمات، جملات و عبارت‌هایی که در ارتباط با عوامل موثر بر شفافیت در بخش دولتی بود، از دل متون بیرون کشیده شد و اقدام به کدگذاری گردید. در مرحله اول کدگذاری باز انجام گرفت. در این نوع کدگذاری، وقایع، اقدامات و تعاملات با یکدیگر برای بررسی شباهت‌ها و تفاوت‌ها مقایسه و همچنین برچسب مفاهیم به خود می‌گیرند. در جریان کدگذاری باز، به خرد کردن، تجزیه و

تحلیل، مقایسه، برچسب زدن و مفهوم سازی از داده‌ها پرداخته می‌شود. منظور از مفهوم-سازی این است که هر قسمت از تعاملات، نظرات و ایده‌هایی که در متن وجود دارد، استخراج می‌گردد. جدول ۲ نمونه‌ای از کدگذاری باز مصاحبه‌ها را نشان می‌دهد.

جدول ۲: مفاهیم حاصل از کدگذاری باز مصاحبه‌ها

کد گذاری باز	نمونه مصاحبه
جنبه‌های فرهنگی و اجتماعی هر محیطی پنهانکاری	شفافیت در سطح کلان و دولت‌ها نمی‌تواند بی‌ارتباط به جنبه‌های فرهنگی و اجتماعی هر محیطی باشد و بدون شک بخشی از میل به عدم شفافیت و پنهان کاری می‌تواند ریشه در مسایل فرهنگی داشته باشد و بخشی از آن نیز ناشی از ناکارآمدی و نبود ابزارهای نظارتی عملکردی است که بازخورد متناسبی ارائه نشده است و لذا میل به عدم شفافیت در ساختار تصمیم‌گیری نهادهای دولتی نهادینه شده است
شفافیت در حد شعار	شفافیت در بخش دولتی ایران بیشتر به عنوان کلیدواژه و شعار مورد استفاده قرار گرفته و تا باور به آن به عنوان مفهومی که می‌تواند کارآمدی را ارتقا دهد، رضایت را افزایش دهد و اعتماد اجتماعی ایجاد کند، فاصله زیادی وجود دارد
مطالبه‌گری و خواست مردم	آنچه می‌تواند بیشترین تاثیر را داشته باشد وجود مطالبه‌گری در سطح عمومی جامعه است که با گسترش شبکه‌های اجتماعی و دسترسی عموم مردم به اینترنت روند توجه مسولین به لزوم شفافیت نیز رو به بهبود است
تغییر رویکردهای آموزشی در بلند مدت	اعتقاد به شفافیت باید در باور افراد نهادینه شود و این امر مستلزم وجود برنامه بلندمدت است. لذا تغییر رویکردهای آموزشی در بلند مدت می‌تواند کمک کننده باشد. در کوتاه مدت نیز تغییر فرایندهای فعلی و استفاده حداکثری از فناوری‌های روز برای شفاف سازی فرایند تصمیم‌گیری و نتایج حاصل از آن
حمایت از رسانه‌ها و مطبوعات آزاد	رسانه‌ها و مطبوعات آزاد اگر وجود داشته باشند هیچ کس نمی‌تواند پنهان کاری نماید فضای مجازی بستر خوبی برای گردش اطلاعات ایجاد نموده است ولیکن به دلیل اینکه اخبار و اطلاعات درست و غلط در هم آمیخته شدند نمی‌توان به درستی از این فرصت استفاده نمود

نمونه مصاحبه	کد گذاری باز
<p>در حال حاضر میتوان گفت در سطح متوسطی قرار دارد، از عدم شفافیت دهه های قبل فاصله گرفته و بنا به پیشرفت های حاصل شده در زمینه فناوری اطلاعات و ارتباطات و ابزارهای نوین ناگزیر از حرکت به سمت شفافیت است. از مصادیق آن می توان به وجود درگاه های الکترونیک برای ارائه خدمات دولتی اشاره کرد که میزان کاربرد آنها در حال افزایش است</p>	<p>ایجاد شبکه ملی اطلاعات ثبت حقوق و مزایای کارکنان در سامانه ادار</p>
<p>اعتقاد به شفافیت باید در باور افراد نهادینه شود و این امر مستلزم وجود برنامه بلندمدت است. لذا تغییر رویکردهای آموزشی در بلند مدت می تواند کمک کننده باشد. در کوتاه مدت نیز تغییر فرایندهای فعلی و استفاده حداکثری از فناوری های روز برای شفاف سازی فرایند تصمیم گیری و نتایج حاصل از آن</p>	<p>وجود برنامه بلندمدت</p>
<p>با استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات در دولت می توان شفاف سازی ایجاد کرد، چراکه مبتنی بر کارکردهای دولت الکترونیک زمانی که، جلسات دولت برای روزنامه ها و مردم آشکار باشد، بودجه و حساب های مالی توسط همه قابل بازبینی باشد، قوانین، قواعد و تصمیمات برای بحث آزاد باشد، فعالیت ها، شفاف خواهند شد و فرصت کمتری برای سوءاستفاده از سیستم ایجاد می شود استفاده از فناوری های مبتنی بر اینترنت را برای گسترده تر نمودن زمینه اجرایی مفهوم دولت باز ضروری می داند. از نظر این پژوهشگران، داده باز عامل مهمی در شفاف نمودن عملکرد دولت بوده و شهروندان را قادر می سازد دولت را در برابر تعهداتش پاسخگو نماید</p>	<p>فناوری اطلاعات و ارتباطات</p>
<p>اگر رسانه ها و مردم هرچیزی را که در امور کشور اتفاق می افتد، بدانند. سوال ها، اعتراض ها و پیشنهادهای زیادی از سوی آن ها ارائه خواهد شد. مردمی که در بعضی موضوعات علاقمند هستند، سعی خواهند کرد بر تصمیم ها اثرگذار باشند. در واقع، شفاف سازی، مشارکت هرروزه در فرآیندهای اداری به وسیله مردم و رسانه ها را ایجاد می کند</p>	<p>رسانه های جمعی</p>

کد گذاری باز	نمونه مصاحبه
جریان آزاد اطلاعات	با استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات در دولت می توان شفاف سازی ایجاد کرد، چراکه مبتنی بر کارکردهای دولت الکترونیک زمانی که، جلسات دولت برای روزنامه ها و مردم آشکار باشد، بودجه و حساب های مالی توسط همه قابل بازبینی باشد، قوانین، قواعد و تصمیمات برای بحث آزاد باشد، فعالیت ها، شفاف خواهند شد و فرصت کمتری برای سوءاستفاده از سیستم ایجاد می شود
تعهد و تقید مسئولین به مبانی دینی و انقلابی\جنبه های فرهنگی و اجتماعی هر محیطی پنهانکاری	در بخش فرهنگی باید نهادهای آموزشی تلاش نمایند از کودکی فرهنگ و برنامه های فرهنگی را در قالب کتاب فیلم داستان گسترش دهند برای مثال به کودکان آموزش دهیم که پنهان کردن بخشی از واقعیت می تواند همانند دروغ زشت باشد

پس از کد گذاری باز باید کدها در تم های فرعی و سپس تم های اصلی دسته بندی گردند. هدف از این مرحله برقراری رابطه بین مفاهیم تولید شده در مرحله کد گذاری باز است. اساس فرایند ارتباط دهی در کد گذاری اصلی، در تمرکز و تعیین یک تم به عنوان تم اصلی و سپس قرار دادن سایر تم ها هم جنس فرعی ذیل تم اصلی می باشد. در ادامه با بررسی مفاهیم و قرار گیری مفاهیم نزدیک و همجنس حول در یک طبقه تم اصلی آن استخراج می شود. در ادامه تم های استخراج شده جدول ۳ تم های استخراج شده نهایی را نشان می دهد.

جدول ۳: تم های استخراج شده نهایی

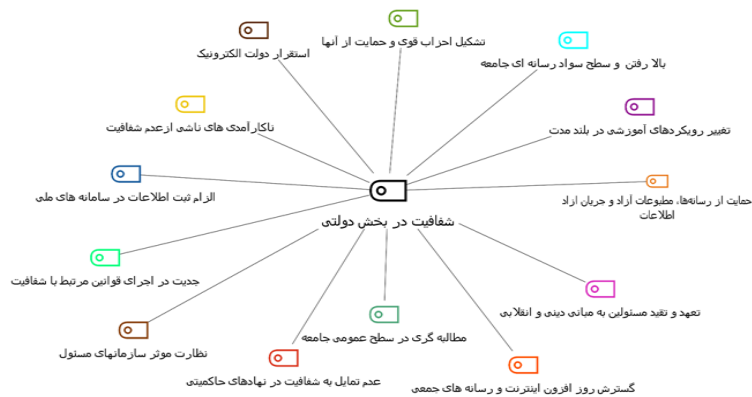
تم های اصلی	تم های فرعی
الزام ثبت اطلاعات در سامانه های ملی	حمایت از فناوری اطلاعات برای به اشتراک گذاشتن
	به اشتراک گذاشتن اطلاعات
	ثبت اطلاعات در سامانه
	ایجاد شبکه ملی اطلاعات ثبت حقوق و مزایای کارکنان در سامانه ادار

تم های اصلی	تم های فرعی
حمایت از رسانه‌ها، مطبوعات آزاد و جریان آزاد اطلاعات	جریان آزاد اطلاعات
	لزوم در کنترل داشتن اطلاعات و منافع حاصل
	حمایت از رسانه‌ها و مطبوعات آزاد
تشکیل احزاب قوی و حمایت از آنها	حمایت فضای سیاسی جامعه از احزاب قوی
	تشکیل احزاب قوی و حمایت از احزابی با افراد تخصص
ناکارآمدی های ناشی از عدم شفافیت	نبود کارآمدی شفافیت
	شفافیت در حد شعار
	عدم تقویت شفافیت
	دور زدن شفافیت
	اعتقاد به شفافیت
	ندیدن اثرات شفافیت در سطوح کلان
تغییر رویکردهای آموزشی در بلند مدت	تغییر فرایندهای فعلی
	وجود برنامه بلندمدت
	تغییر رویکردهای آموزشی در بلند مدت
نظارت موثر سازمان‌های مسئول	نظارت نهادهای دولتی و مردمی (صدا و سیما، قوه قضائیه، سازمان بازرسی و دیوان محاسبات و تصمیم گیران سطوح کلان)
	نظارت بر حسن اجرای قوانین و اطلاع‌رسانی دقیق
	ابزارهای نظارتی عملکردی
گسترش روز افزون اینترنت و رسانه های جمعی	رسانه های جمعی
	فناوریهای مبتنی بر اینترنت
استقرار دولت الکترونیک	درگاه های الکترونیک
	اعتماد عمومی و پاسخگویی
	داده باز

تم های اصلی	تم های فرعی
	شفافیت، مشارکت و همکاری
	فناوری اطلاعات و ارتباطات
جدیت در اجرای قوانین مرتبط با شفافیت	قوانین برنامه سیاست های کلی نظام و قانون اساسی
	اجرای قوانین و دستورالعمل های تضاد و منافع
تعهد و تقید مسئولین به مباحث دینی و انقلابی	تقید مسئولین به ارمانهای انقلاب
	تعهد مسئولین
	جنبه های فرهنگی و اجتماعی هر محیطی پنهانکاری
مطالبه گری در سطح عمومی جامعه	ارائه سامانه ای جهت مطالبه گری و پرسش از مسئولین
	وادار کردن مسئولین به شفافیت از طریق مطالبه گری
	مطالبه گری و خواست مردم
بالا رفتن و سطح سواد رسانه ای جامعه	بالا رفتن سواد رسانه ای در جامعه
	افزایش فهم و شعور افراد به دلیل تعامل با رسانه ها
عدم تمایل، به شفافیت در نهادهای حاکمیتی	پنهانکاری بخاطر تمایل به فساد با دلایل واهی
	بیشگیری از ارائه اطلاعات به بهانه امنیتی و محرمانه بودن آنها

در ادامه، مقوله های عمده در قالب یک مدل مفهومی حول مقوله هسته به یکدیگر ارتباط داده می شوند. در واقع، مدل ترسیم شده به توصیف صوری تمها و تحلیل و تبیین آن می پردازد. مدل مذکور را می توان به صورت یک مدل یا نمودار صوری، اما معنایی و مفهومی بشرح نمودار ۲ ترسیم کرد.

نمودار ۲: خروجی نرم افزار Maxqda2020، شامل عوامل موثر بر شفافیت بخش دولتی

نمودار ۳: مدل عوامل موثر بر شفافیت بخش دولتی

جمع بندی و نتیجه گیری

شفافیت در یک معنا ارائه اطلاعات حکومتی در قالبی استاندارد به مردم است. شفافیت از آن جهت حائز اهمیت است که تقاطع بین دو آرمان آزادی و عدالت است. عدالت از آن جهت که بلاخره شفافیت گامی برای کنترل نابرابری‌ها است از این رو فقدان آن زمینه ساز فساد و ایجاد تلقی اجتماعی غلط می‌شود به گونه‌ای که اگر نهاد مسئولی هم با فساد مبارزه کند ممکن است به کمک رسانه‌ها و کانون‌های قدرت و ثروت، فضا را به گونه‌ای دیگر جلوه دهند با این وجود می‌توان گفت شفافیت در خدمت آرمان عدالت است. با این روش امکان نظارت عمومی و پاسخگویی مسئولان فراهم شده و راهبرد اساسی در مبارزه با فساد محسوب می‌شود. شفافیت بودجه دولتی و شفافیت اموال و دارایی‌های مسئولان به طور خاص نقش مهمی در کاهش فساد دارد. در صورت عدم شفافیت، فعالیت‌های دولتی و دسترسی عمومی نامناسب به اطلاعات فعالیت‌های دولت به پشت صحنه رفته و زمینه‌های بروز و ظهور فساد و بی‌عدالتی در جامعه فراهم می‌شود و هزینه‌های اجتماعی دولت به جای آن که صرف اکثریت جامعه شود به سمت و سوی اقلیت محدودی راه پیدا می‌کند. در جامعه‌ای که شفافیت وجود نداشته باشد احتمال وقوع جرم و خطا بالا رفته و کشف آن نیز غیرممکن می‌شود. از طرفی شفافیت، اقدامات و هزینه‌های غیرضروری را تا حد زیادی کاهش می‌دهد. استخدامات غیرضروری، قوانین غیر ضروری، جلسات، همایش‌ها، تصمیمات و خریدهای غیر ضروری از پیامدهای عدم شفافیت اقتصادی در جامعه است. همچنین شفافیت باعث می‌شود مسئولین جامعه همیشه در برابر مردم پاسخگو و مسئول بمانند و نسبت به افعال و قول‌هایی که به مردم داده‌اند پایبند باشند. شفافیت همچنین به افزایش سرمایه‌گذاری خارجی در کشور منجر می‌شود و زمانی که شفافیت در جامعه حاکم باشد مشارکت مردم در کارها و امور دولتی بیشتر می‌شود. با توجه به توضیحات فوق هدف از این پژوهش شناسایی عوامل موثر بر شفافیت در بخش دولتی با استفاده از تحلیل مضمون می‌باشد. نتایج پژوهش نشان داد که، عوامل موثر بر شفافیت در بخش دولتی با استفاده از تحلیل مضمون عبارتند از: الزام ثبت اطلاعات در سامانه‌های ملی، حمایت از رسانه‌ها، مطبوعات آزاد و جریان آزاد اطلاعات، تشکیل احزاب قوی و حمایت از آنها، ناکارآمدی‌های ناشی از عدم شفافیت، تغییر رویکردهای آموزشی در بلند مدت، نظارت موثر سازمانهای مسئول، گسترش روز افزون اینترنت و رسانه‌های جمعی، استقرار دولت الکترونیک، جدیت در اجرای قوانین مرتبط با شفافیت، تعهد و تقید مسئولین به

مبانی دینی و انقلابی، مطالبه‌گری در سطح عمومی جامعه، بالا رفتن و سطح سواد رسانه ای جامعه و عدم تمایل به شفافیت در نهادهای حاکمیتی لذا به سازمانهای دولتی پیشنهاد می‌شود:

۱- نظارت اثربخش سازمان‌های ذیصلاح: یکی از مهمترین ارکان پیشگیری و مبارزه با فساد، نظارت است. نظارت نقش عمده‌ای در تغییر ساختار و اصلاح حکومت بازی می‌کند، وجود یک سیستم نظارت قوی و کارا، نشان از ساختاری منظم است. بنابراین حکومت‌ها به شیوه‌های مختلفی به کنترل و نظارت می‌پردازد. توجه به نظارت و کنترل در اجرای بودجه و... امری اجتناب‌ناپذیر در مدیریت کشور است، وجود یک نظام نظارتی اثربخش برون سازمانی و درون سازمانی موفق، بهره‌گیری مناسب از منابع انسانی باید جزء مهمترین برنامه‌های مدیران سازمانهای دولتی باشد. مدیران سازمانهای دولتی با بهره‌مندی از متخصصان امور، در اداره سازمان موفقیت بیشتری به دست خواهند آورد به علاوه با توجه به اینکه بودجه شاهرگ حیاتی و قلب تپنده برنامه‌ریزی هر کشور است و کلیه فعالیتها بدون وجود منابع مالی اجرا نخواهد شد، نظارت بر مصرف منابع و تطبیق هزینه‌ها با قوانین و مقررات از مهمات نظارت و کنترل است. برنامه مالی دولت‌ها، مهمترین بخش مدیریت مالی یا مرکز فعالیت دیوان سالاری است و با توجه به اینکه کلیه اقدامات دولت جهت برآوردن نیاز به جامعه از طریق اجرای صحیح بودجه صورت می‌گیرد. پس وجود کنترل‌های مالی، اداری و فنی و نظارت بر اجرای فعالیت‌های سازمانها مطابق با بودجه مصوب، از مهمترین وظایف دولت است به خصوص در کشورهای کمتر توسعه یافته و وجود یک سیستم نظارتی کارا و قوی نشان از مدیریت صحیح جامعه خواهد داشت.

۲- حمایت از رسانه‌ها و جریان آزاد اطلاعات: یکی از مهمترین ابزارهای مهم شفافیت، حمایت از رسانه‌ها و جریان آزاد اطلاعات است. در میان بیان‌های دموکراسی آزادی اطلاعات و مؤلفه‌ی اصلی آن حق دسترسی به اطلاعات، به معنای توانایی شهروندان در دسترسی به اطلاعات که در اختیار حکومت است، می‌باشد. چندان که آزادی اطلاعات و حق دسترسی به اکسیژن دموکراسی تعبیر می‌شود. امروزه این اصل پذیرفته شده که اگر شهروندان برخوردار از اطلاعات، علاقه مند و درگیر مسایل حیات اجتماعی باشند، دموکراسی کارکرد بهتری خواهد داشت. این سه مؤلفه مهم بر یکدیگر تأثیر متقابل و تقویت کننده دارند. برخی صاحب‌نظران نقش اطلاعات در زندگی دموکراسی را به کارکرد پول در اقتصاد جامعه تعبیر کرده‌اند. شهروندان برخوردار از اطلاعات می‌توانند

درباره زندگی سیاسی خود به گزینش‌ها و انتخاب‌های بخردانه‌ای دست بزنند. همچنین آنان به کمک اطلاعات بهتر می‌توانند به استدلال و یا ارزیابی استدلال‌ها پردازند. از طرفی حمایت از رسانه‌ها و جریان آزاد اطلاعات به عنوان یک حق بنیادین بشر، دو نتیجه مهم را در پی دارد: نخست، اطلاعات ابزاری برای تأمین منافع حکومت کنندگان و سیاست‌گذاران نیست و باید از آن در جهت تأمین منافع عموم بهره گرفت. استدلال چنین است، که در یک جامعه‌ی دموکراتیک، دولت نه مالک بلکه امانت‌دار اطلاعات است. در چنین جوامعی شهروندان به حکومت خود اعتماد می‌کنند، تا اطلاعات را در جهت منافع آنان گردآوری و مرتب کنند. دوم، اصل برخورداری همگان از حداکثر آزادی اطلاعات است. کسانی که قائل به استثنا در این باره‌اند، باید دلایل توجیهی ارائه دهند. به این ترتیب اطلاعات در دوران جدید تنها یک کالای عمومی نیست، بلکه یک منبع عمومی نیز هست. اگر قرار باشد افراد جامعه نقش فعال‌تر و مسئولیت‌های بزرگتری را در سازماندهی جامعه بر عهده بگیرند، آنان باید بتوانند بر پایه‌ی اطلاعات جامع، آزادانه اندیشه کنند و به تبیین و تدوین نظریه‌های خود پردازند. نتیجه این پژوهش در این زمینه با نتایج تحقیق معین و همکاران (۱۴۰۰) همسو می‌باشد.

۳- مطالبه‌گری در سطح عمومی جامعه: مطالبه‌گری اساس بهبود وضعیت و پیشرفت تمامی جوامع بشری به‌ویژه زمینه‌ساز اصلاح‌گری‌ها و عیوب در ساختار جامعه و حکومت اسلامی است. برخلاف بسیاری از نظامات سیاسی که امکان مطالبه‌گری را ارفاق حکومت در حق مردم می‌دانند، در نظام اسلامی مطالبه‌گری نه تنها حق مردم، که مطالبه‌امامان جامعه اسلامی از مردم است. حکومت اسلامی حکومتی پویاست، از ملزومات این پویندگی مطالبه‌گری مردم و نخبگان جامعه در همه شئون حکومت است. در شریعت اسلام رابطه حکومت و مردم رابطه‌ای عمیق اقماعی و دوطرفه است و هر دو باید بر یکدیگر مؤثر باشند. لذا آموزش مطالبه‌گری و حمایت از مطالبه‌گران نقش عمده‌ای در ایجاد شفافیت ایفا می‌کند. چرا که وقتی دولت‌ها بدانند باید در قبال اعمال خود پاسخگو باشند ناچار به ایجاد شفافیت در عملکرد خود می‌شوند.

۴- تعهد و تقید مسئولین به مبانی دینی و انقلابی: یکی از حلقه‌های مفقوده ساختار مدیریت کشور و بروز مشکلات متعدد در سالهای اخیر و در حوزه‌های مختلف را باید در فقدان مدیران جوان انقلابی دید. تاکیدات مقام معظم رهبری و وضعیت موجود کشور این نیاز را هرچه بیشتر آشکار کرده و رفع آن را ضروری می‌نماید. جوان انقلابی، متعهد و

متخصص و عاشق کار و تلاش برای حل مشکلات کشور است. تعهد و تقید مسئولین به مبانی دینی و انقلابی باعث جلوگیری از فساد می‌شود. مسئولین متعهد و مقید کاملاً شفاف عمل می‌نمایند چرا که چیزی برای مخفی کردن ندارند. لذا تربیت مدیران و مسئولین مقید و متعهد به مبانی دینی و انقلابی، گامی بلند در جهت شفافیت به شمار می‌آید.

منابع و مآخذ:

- ایمان، محمدتقی. غفاری‌نسب، اسفندیار. (۱۳۹۱). تعمیم‌پذیری و چالش‌های آن در تحقیقات کیفی. عیار پژوهش در علوم انسانی، ۳۵-۵۰، ۴۷.
- بهامین، ماجد، جندقی، غلامرضا، میرزمانی، اعظم، آذر، عادل، خوش‌چهره، محمد (۱۳۹۹). طراحی الگوی ارتقاء شفافیت اقتصادی در ایران، فصلنامه سیاستگذاری عمومی، دوره ۶، شماره ۴، صص ۱۳۳-۱۵۰.
- جمشیدیان، محمد امین. میرسپاسی، ناصر. دانشفرد، کرم‌اله. (۱۴۰۰). طراحی الگوی شفافیت سازمانی در سازمان‌های دولتی. فصلنامه مدیریت توسعه و تحول، ۴۵، ۱-۱۲.
- حسینی عقدایی، سمیه قدرتی، حسن. جباری، حسین. پناهیان، حسین. (۱۴۰۱). بررسی عوامل اجتماعی و سیاسی موثر بر شفافیت مالی در سازمان‌های دولتی. ماهنامه جامعه‌شناسی سیاسی ایران، ۱۱(۱۵)، ۳۷۶۸-۳۷۸۰.
- درویش، حسن و عظیمی، فاطمه (۱۳۹۵). بررسی تاثیر شفافیت سازمانی بر کاهش فساد اداری با میانجی‌گری اعتماد سازمانی، مجله مدیریت دولتی (۱)، صص ۱۶۶-۱۵۳.
- دیهیم پور، مهدی (۱۳۹۸). تاثیر شفافیت سازمانی بر مدیریت جنجال، نتیجه با میانجی‌گری سرمایه اجتماعی، فصلنامه علمی مطالعات مدیریت بهبود و تحول، سال ۲۸، شماره ۹۴، صص ۶۲-۳۹.
- دیهیم پور، مهدی، میان‌داری، کمال، نجاری، رضا، عابدی جعفری، حسن (۱۳۹۷). طراحی مدل افزایش شفافیت سازمانی با رویکرد داده‌بنیاد در سازمان‌های دولتی، فصلنامه علمی پژوهشی آموزش علوم دریایی، شماره ۱۲، صص ۹۵-۱۱۰.
- عبدالحسین زاده، محمد (۱۳۹۹). تبیین مفهوم شفافیت و کاربرد آن در عرصه حکمرانی و اداره امور دولتی، فصلنامه سیاست‌های راهبردی و کلان، دوره ۸، شماره ۲، صص ۲۰۶-۱۷۹.
- عبداللهی، علی، توکلی جوشقانی، نازنین، (۱۳۹۳). بررسی نقش فناوری اطلاعات در شفاف‌سازی و کاهش فساد سازمان‌های دولتی، چشم انداز مدیریت دولتی، شماره ۱۸، صص ۹۱-۷۳.
- فراهانی، محمدصادق، طجرلو، رضا. قلیخانی، روح‌الله. (۱۴۰۱). مطالعه تطبیقی سازوکارهای تضمین شفافیت در شرکت‌های دولتی. فصلنامه علمی پژوهش‌های نوین حقوق اداری ۴(۱۰)، ۲۳۵-۲۶۰.
- فرج‌وند، اسفندیار، (۱۳۹۶). از هم‌افزایی تا هم‌آفرینی، فصلنامه مدیریت سازمان‌های دولتی، ۱(۶)، صص ۶۲-۵۱.
- قهرمان، میثم. وضعی، حسین. (۱۴۰۱). شفافیت سیاسی و راهکارهای ارتقای مشارکت مردمی در جمهوری اسلامی. ماهنامه جامعه‌شناسی سیاسی ایران، ۱۲(۵)، ۳۱۸۶-۳۲۱۰.
- معین زهرا، هاشمیان نژاد فریده، قربانی محمود. (۱۴۰۰). طراحی مدل شفافیت سازمانی با رویکرد ارتقای سلامت سازمانی در دانشگاه علوم پزشکی زاهدان. سبک زندگی اسلامی با محوریت سلامت ۱۴۰۰؛ ۵(۲): ۱۷۱-۱۵۲.
- Berliner, D. (2016). Transnational advocacy and domestic law: International NGOs and the design of freedom of information laws. *The Review of International Organizations*, 11(1), 121-144.
- Bhatnagar, S. (2003). *Transparency and corruption: Does e-government help?* Retrieved from <http://www.iimahd.ernet.in/~subhash/pdfs/CHRIDraftPaper2003.pdf>
- Blomgren, m. & Sunde'n, E. (2008). *Constructing a European healthcare market*, The private healthcare company Capiro and the strategic aspect of the drive for transparency *Social Science & Medicine*, 67, 1512-1520.
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative research in psychology*, 14, 77-101.
- Carter, M. Z., Armenakis, A. A., Field, H. S., & Mossholder, K. w. (2013). Transformational leadership, relationship quality and employee performance during continuous incremental organizational change. *Journal of Organizational Behavior*, 34(7), pp. 942 – 958
- Lourenço, R. P. (2022). Government transparency: Monitoring public policy accumulation and administrative overload. *Government Information Quarterly*, 101762.
- Matheus, R., Janssen, M., & Janowski, T. (2021). *Design principles for creating digital transparency in government*. *Government Information Quarterly*, 38(1), 101550.
- Michener, G., Coelho, J., & Moreira, D. (2021). Are governments complying with transparency? Findings from 15 years of evaluation. *Government Information Quarterly*, 38(2), 101565.
- Nielsen, C. & Madsen, M. T. (2009). Discourses of transparency in the intellectual capital reporting debate: Moving from generic reporting models to management defined

information. **Critical Perspectives on Accounting**, 22(7), 847-854

Sabani, A. (2021), "Investigating the influence of transparency on the adoption of e-Government in Indonesia", **Journal of Science and Technology Policy Management**, Vol. 12 No. 2, pp. 236-255. <https://doi.org/10.1108/JSTPM-03-2020-0046>

Schnackenberg, A. K. & Tomlinson, E. C. (2014). "Organizational Transparency: A New Perspective on Managing Trust in Organization - Stakeholder Relationships", **Journal of Management**, 40 (1), 1-27.